

ХЕДЖУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ У ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАКТИКАХ МАЛОГО БІЗНЕСУ: СУЧАСНІ ІМПЕРАТИВИ

© 2017 КОЛОМІЄЦЬ Г. М., СОБОЛЄВ В. М., МЕЛЕНЦОВА О. В.

УДК 336.67:334.012.064

Коломієць Г. М., Соболев В. М., Меленцова О. В. Хеджування фінансових ризиків у господарських практиках малого бізнесу: сучасні імперативи

У статті розглянуто необхідність оновлення підходів до хеджування фінансових ризиків малого бізнесу. Зниження ймовірності фінансових витрат і втрат має немишу актуальність. Особливо критично це для малого бізнесу. Малий бізнес відіграє значну роль в господарській системі країни як створювач робочих місць і виробник товарів і послуг, що швидко адаптується до зміни споживчих вимог. Разом з тим долучення його до кредитних ресурсів має певні обмеження. Нестабільність господарського середовища за окремими чинниками може впливати на малий бізнес не менше, а іноді навіть і більше, ніж на великий і середній бізнес. Необхідним є оновлення дизайну ризик-менеджменту малого бізнесу. У сучасних умовах потребує усвідомлення, що ефективне управління фінансовими ризиками може бути здійснено лише в комплексі всіх ризиків підприємства, з подовженням горизонту планування діяльності, визначенням перешкод у руху до визначеної міти.

Ключові слова: хеджування, фінансові ризики, малий бізнес, ризик-менеджмент малого бізнесу.

Рис.: 7. **Бібл.:** 8.

Коломієць Ганна Миколаївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії та економічних методів управління, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: gkolomiets@karazin.ua

Соболев Володимир Михайлович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри статистики, обліку та аудиту, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: vladimir_sobolev@ukr.net

Меленцова Ольга Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та економічних методів управління, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: omelementsova@karazin.ua

УДК 336.67:334.012.064

Коломієц А. Н., Соболев В. М., Меленцова О. В. Хеджирование финансовых рисков в хозяйственных практиках малого бизнеса: современные императивы

В статье рассмотрена необходимость обновления подходов к хеджированию финансовых рисков малого бизнеса. Снижение вероятности финансовых затрат и потерь имеет непреходящую актуальность. Особенно критично это для малого бизнеса. Малый бизнес играет значительную роль в хозяйственной системе страны как создатель рабочих мест и производитель товаров и услуг, который быстро адаптируется к изменению потребительских требований. Вместе с тем приобщение его к кредитным ресурсам имеет определенные ограничения. Нестабильность хозяйственной среды по отдельным факторам может влиять на малый бизнес не менее, а иногда даже и более, чем на большой и средний бизнес. Необходимо обновление дизайна риск-менеджмента малого бизнеса. В современных условиях требует осмысления положение о том, что эффективное управление финансовыми рисками может быть осуществлено только в комплексе всех рисков предприятия, с увеличением горизонта планирования деятельности и определением препятствий к достижению поставленной цели.

Ключевые слова: хеджирование, финансовые риски, малый бизнес, риск-менеджмент малого бизнеса.

Рис.: 7. **Библ.:** 8.

Коломієц Анна Николаевна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры экономической теории и экономических методов управления, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: gkolomiets@karazin.ua

Соболев Владимир Михайлович – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой статистики, учета и аудита, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: vladimir_sobolev@ukr.net

Меленцова Ольга Владимировна – кандидат экономических наук, доцент кафедры экономической теории и экономических методов управления, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: omelementsova@karazin.ua

UDC 336.67:334.012.064

Kolomiets G. M., Sobolev V. M., Melentsova O. V. Hedging Financial Risks in the Economic Practices of Small Business: Current Imperatives

The article considers the need to update approaches to hedging the financial risks of small businesses. Reducing the probability of financial costs and losses is of continuing relevance. It appears to be especially critical for small businesses. Small business plays a significant role in the country's economic system as creator of jobs and as a producer of goods and services that adapts quickly to changing consumer requirements. However, its access to credit resources has certain limitations. The instability of the economic environment by individual factors can affect small businesses not less, and sometimes even more than large and medium-sized businesses. Design of the risk-management in terms of small business needs to be updated. In the current context, there is a need in re-evaluating that the efficient financial risk management can only be carried out in a complex of all the enterprise's risks, with an increase in the planning horizon and the identification of obstacles to achieving the objective set.

Keywords: hedging, financial risks, small business, risk management of small businesses.

Fig.: 7. **Bibl.:** 8.

Kolomiets Ganna M. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Economic Theory and Economic Methods of Management, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: gkolomiets@karazin.ua

Sobolev Volodymyr M. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Statistics, Accounting and Auditing, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: vladimir_sobolev@ukr.net

Melentsova Olga V. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Economic Theory and Economic Methods of Management, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: omelementsova@karazin.ua

Загальні проблеми малого і середнього бізнесу, його регулювання привертають увагу науковців, експертів, політиків. Популярними стають публікації щодо алгоритмів вибудовування ефективного бізнесу невеликого розміру [1; 2]. Малий і середній бізнес є драйвером національної економіки: ним виробляється до 60% продукції. Майже 20% реалізованої продукції припадає на малий бізнес (рис. 1). 30% робочих місць забезпечують підприємства малого бізнесу (рис. 2). Зростаюча турбулентність господарського середовища створює значні загрози їх функціонуванню і розвитку.

ську поведінку в ситуації неминучого вибору, у процесі якого можливо визначити ймовірність відхилення від мети або невдачі.

На основі узагальнення господарської практики сформульовано постулати про:

- ✦ всеосяжний характер ризиків;
- ✦ обтяження ризиком прогнозів;
- ✦ зміну структури та міри ризиків під впливом змін зовнішнього і внутрішнього середовища, дії ряду об'єктивних і суб'єктивних чинників;
- ✦ необхідність постійно здійснювати моніторинг і оцінювати ризик.

Питома вага, %

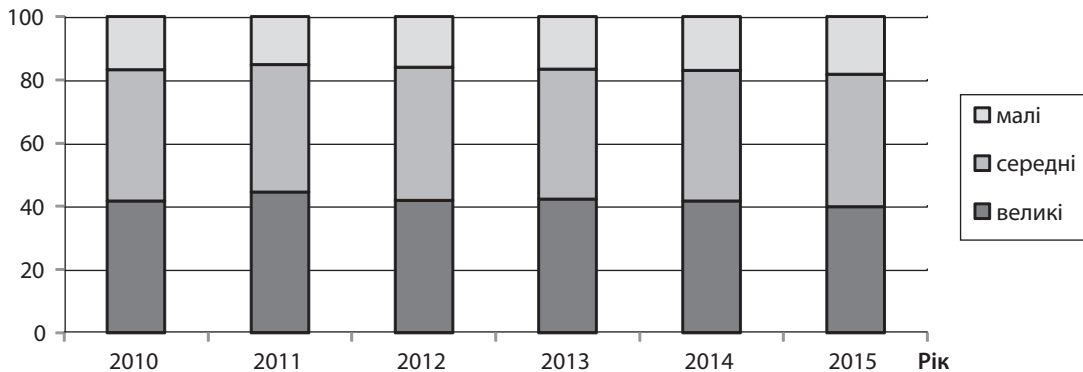

Рис. 1. Динаміка структури реалізованої продукції, (товарів, послуг), за видами підприємств України, млн грн

Джерело: складено за [3, с. 139].

Питома вага, %

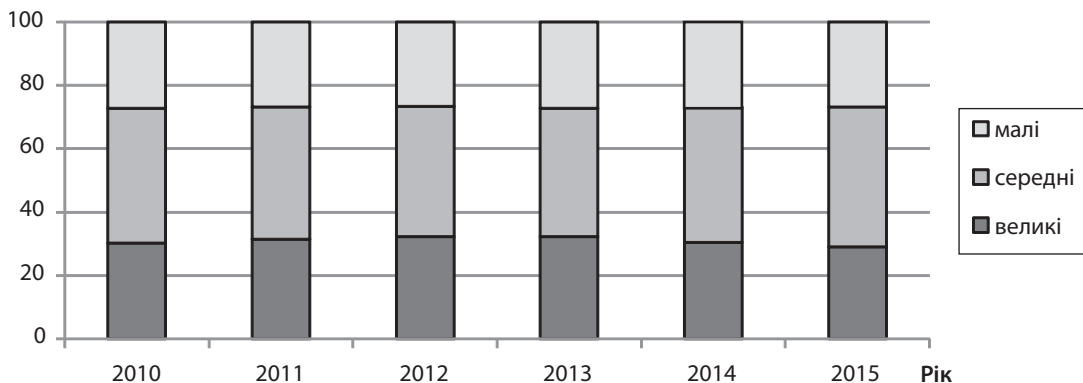

Рис. 2. Динаміка структури зайнятих на підприємствах України з розподілом за їх розмірами, тис. осіб

Джерело: складено за [3, с. 95].

Разом з тим, значно гальмують розвиток малих підприємств складності залучення зовнішніх фінансових ресурсів і оцінка їх ризиків. За даними Міжнародної фінансової корпорації, «дефіцит фінансування» малого бізнесу на ринках, що розвиваються, складає понад 2 трлн дол. [4]. Технології зменшення перешкод на шляху досягнення цілей бізнесу в контексті управління ризиками в сучасних умовах потребують постійного аналізу та вдосконалення.

Мета статті – актуальний дизайн управління фінансовими ризиками малого бізнесу в умовах зростаючої господарської невизначеності.

Ризик трактують як стан невизначеності розвитку майбутньої господарської ситуації, а також як господар-

ську поведінку в ситуації неминучого вибору, у процесі якого можливо визначити ймовірність відхилення від мети або невдачі.

Ризики	Ідіосинкратичний	Системний
Невеликий	Малий і середній бізнес	Держава
Значний	Великий бізнес	Міжнародні інституції

Рис. 3. Класифікація ризиків за суб'єктами відповідальності

Джерело: складено за [6].

За дослідженнями Федерації європейських ризик-менеджмент асоціацій, «чим більше компанія, тим біль-

ше група з управління ризиками на рівні штаб-квартири. 57% європейських публічних компаній мають 4 штатних співробітників у штаб-квартирі» [5]. Малий бізнес не має таких можливостей, але ризик-менеджмент – імператив його виживання й ефективного функціонування. Управління ризиками має бути однією з важливіших компетенцій малого підприємства.

Ризик-менеджмент у своєму розвитку пройшов ряд етапів:

- ✦ *перший етап* пов'язаний з осмисленням ризику як економічного феномена та ототожненням його з втратами і збитками;
- ✦ *другий етап* характеризується розширенням видів ризиків, що ідентифікуються, і усвідомленням необхідності їх урахування в діяльності організації;
- ✦ *третій етап* виділяється переходом до розуміння ризиків як імовірності недосягнення мети та управління ризиками як інтегрованим процесом, розширено і безперервно;
- ✦ *четвертий етап* відрізняється виділенням глобальних ризиків, дослідженням їх ролі в господарській системі.

Усвідомлюючи збільшення непрогнозованих небезпек, значення інтегрованих запобіжних дій з урахування їх у господарській діяльності, Група організацій Всесвітнього банку присвятила щорічний доклад про світовий розвиток у 2014 р. проблемі «Ризиків і можливостей», в якому запропонували комплексний підхід до управління ризиками, адекватний природі їх виникнення. Автори дійшли найважливіших висновків відносно процесу управління ризиками:

1. Ризик відкриває нові можливості розвитку. Необхідно усвідомити, що найгіршим може бути ризик бездіяльності.

2. Доцільно здійснювати попереджуючі, систематичні та інтегровані заходи з управління ризиками, щоб не опинитися перед необхідністю незапланованих, надзвичайних і, як правило, затратних заходів реагування на виникаючі небезпеки.

3. Управління ризиками не обмежується виявленням ризиків, слід також виявити перешкоди щодо управління ризиками, ранжувати їх за ступенем пріоритетності та долати їх.

4. Реалізація ризик-менеджменту потребує зусиль суб'єктів різних рівнів суспільного устрою відповідно до власності ризику.

5. Функції держави полягають у:
- ✦ безпосередньому управлінні системними ризиками;
 - ✦ створенні стимулів для спільних дій з управління ризиками;
 - ✦ наданні прямої адресної підтримки тим категоріям господарюючих суб'єктів, які самі не в змозі подолати ризики [6].

Безумовним напрацюванням авторів доповіді є:

- ✦ привертання уваги акторів різного рівня до широкого кола небезпек, ризикопороджуючих

чинників, не обмеженого суто економічними процесами;

- ✦ намір через роз'яснення й аргументування стимулювати активні дії акторів відносно широкого спектра небезпек;
- ✦ установлення кореляції між видами ризиків і визначенням суб'єктів, які повинні відігравати домінуючу роль в управлінні ними;
- ✦ обґрунтування актуальності зміни стратегії уникнення ризиків на врахування їх як необхідної складової розвитку;
- ✦ доповнення класифікації ризиків за кількісними параметрами (допустимий ризик, критичний ризик, катастрофічний ризик) урахуванням невеликого і значного ідіосинкратичних ризиків, незначного та великого системних ризиків.

Важливий акцент зроблено на необхідності вибудовування інститутів управління ризиками, які б самовідтворювалися і не припиняли існування, після ліквідації поодиноких наслідків реалізації ризиків [6].

Використовувані та апробовані алгоритми ризик-менеджменту (рис. 4) потребують доповнення та деталізації з урахуванням інформаційних, когнітивних чинників, які стають значущими в сучасних умовах (рис. 5).

Компанія Allianz – один з провідних постачальників фінансових послуг – щорічно на основі експертних оцінок (у 2017 р. – 1200 фахівців з 55 країн) визначаючи ризики, звертає увагу на їх диференціацію залежно від розмірів підприємств (рис. 6).

Очевидно, що малий бізнес функціонує в таких самих ризикованих умовах, як великий і середній бізнес. По окремих видах ризиків малий бізнес навіть лідирує. Найбільш вразливими малі підприємства є до ймовірності:

- ✦ нестабільності ринку, посилення конкуренції – 32%;
- ✦ порушення бізнес-процесів – 27%;
- ✦ зміни в законодавстві та регулюванні – 26%;
- ✦ природних катастроф – 26%;
- ✦ макроекономічних змін (дефляція, інфляція і т. ін.) – 24%;
- ✦ кіберінцидентів – 22% [7].

Як підкреслюють експерти Світового банку, «одно-го лише виокремлення ризиків недостатньо. Необхідно встановити перешкоди щодо управління ризиками, ранжувати їх за ступенем пріоритетності» [6]. Такими перешкодами визначено: нестача коштів, дефіцит інформації та помилки в судженнях, поведінці та прийнятті рішень. Це повною мірою стосується малого бізнесу. Поєднання функцій, відсутність необхідних спеціальних компетенцій призводить до поширення спрощених підходів і помилкових стереотипів оцінки ймовірності розгортання господарської ситуації, а, відповідно, до збитків і неефективних рішень. Як правило, переоцінюється ймовірність бажаних подій і недооцінюється ймовірність небажаних. Ці властивості прийняття рішення розгорнуто проаналізовано Д. Канеманом, П. Словиком, А. Тверські [8]. Тим більше, що в сучасних умовах застосування навіть традиційних інструментів управління фінансовими ризиками потребує вдосконалення.

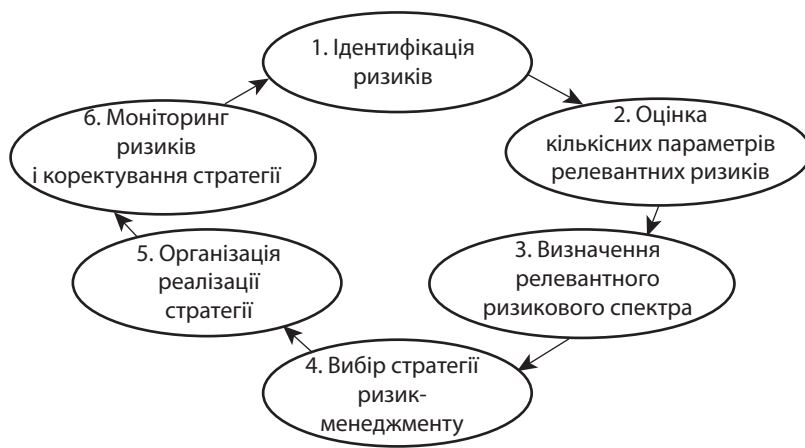

Рис. 4. Циклічна модель управління ризиками

Джерело: авторська розробка.

Рис. 5. Ключові питання управління ризиками і подолання перешкод

Джерело: складено за [6].

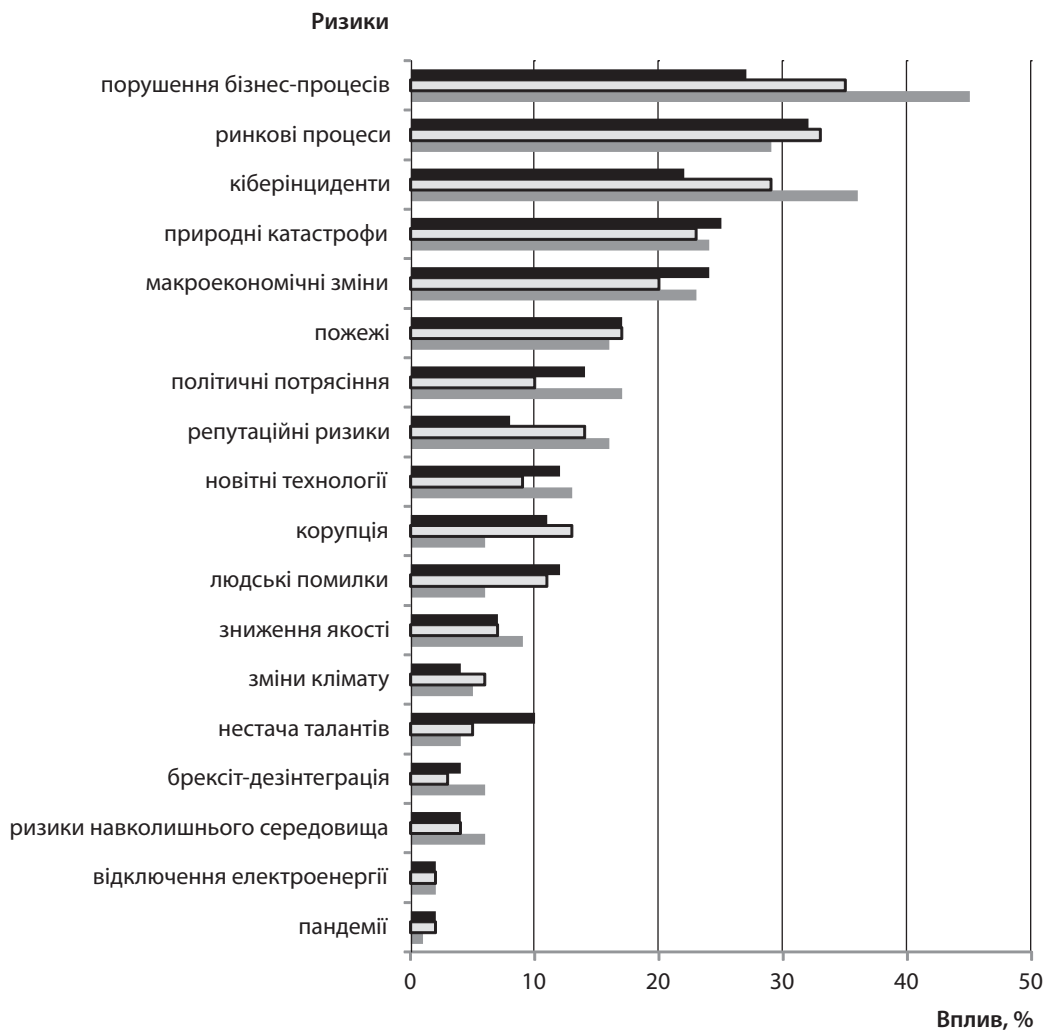

Рис. 6. Зіставлення впливу ризиків залежно від розміру підприємств [7]

Загальновідомо, що зниження фінансових ризиків може здійснюватися за рахунок структурного хеджування і хеджування за допомогою ринкових інструментів. Для малого бізнесу найбільш доступним засобом управління процентним і валютним ризиками є структурне хеджування, тобто балансування надходжень і витрат для оптимізації обсягів залучених коштів, що знаходяться під процентним або валютним ризиком. Застосування різновиду структурного хеджування – нетінгу грошових потоків пов'язано з адмініструванням коштів на рахунках і управлінням ризиком HR (рис. 7).

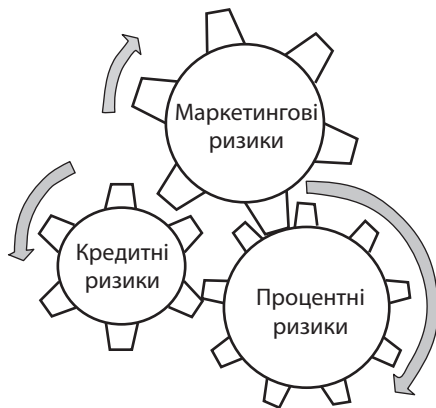

Рис. 7. Спряження управління ризиками малого бізнесу
Джерело: авторська розробка.

Ефективність структурного хеджування частини фінансових ризиків можливо підвищити, скоригувавши їх зі зменшенням маркетингових ризиків. Стабілізація фінансових надходжень від торгових посередників, збільшення їх у певний проміжок часу здійснюється комплексом маркетингових заходів, зокрема стимулюванням збуту, що сприяє здійсненню структурного хеджування.

ВИСНОВКИ

Швидкі зміни господарського середовища продукують зростаючі ризики, які з великою ймовірністю можуть реалізуватися для малого бізнесу. Малий бізнес є важливою складовою сучасної господарської системи. Асиметрія інформації, неповнота знань, помилкові стереотипи в оцінках імовірнісних подій, обмеженість коштів актуалізують підвищення уваги експертів і вчених до проблем ризик-менеджменту, пошук засобів удосконалення процесу управління ризиками, внесення суттєвих доповнень в його парадигму і дизайн.

Сучасний підхід до управління ризиками в практиці малого бізнесу потребує:

- ✦ сприйняття ризиків як необхідної складової сталого розвитку;
- ✦ подовження горизонту планування господарської діяльності;
- ✦ зниження процентного ризику за допомогою структурного хеджування, більш ефективного адміністрування всіх фінансових джерел;
- ✦ спряження хеджування фінансових ризиків з інструментами управління іншими ризиками. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Фокс Дж.** Как делать большие деньги в малом бизнесе/пер. с англ. Т. Гутман. М.: Альпина Паблишер, 2014. 158 с.
2. **Гербер М.** Малый бизнес. От иллюзий к успеху. М.: Олимп-Бизнес. 2015. 240 с.
3. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікро-підприємництва: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики, 2016.
4. Майбутнє фінансових технологій. Парадигма зміни малого і середнього бізнесу. Доклад ВЕФ. 2015. URL: http://www.weforum.org/docs/IP/2015/FS/GAC15_The_Future_of_FinTech_Paradigm_Shift_Small_Business_Finance_report_2015.pdf
5. Исследования FERMA 2014 года по Сравнительному анализу. Риск Менеджмента. Отчет FERMA о Рисках и Страхованиях в Европе. 7-е изд. URL: <http://www.ferma.eu/app/uploads/2015/01/FERMA-European-Risk-and-Insurance-Report-Russian.pdf>
6. Риски и возможности – управление рисками в интересах развития. Доклад о мировом развитии 2014. URL: http://journal.esco.co.ua/esco/2014_6_7/art70.pdf
7. Барометр рисков 2017 г. Доклад Allianz. URL: https://www.agcs.allianz.com/assets/PDFs/Reports/Allianz_Risk_Barometer_2017_EN.pdf
8. **Канеман Д., Словик П., Тверски А.** Принятие решений в неопределенности: правила и предубеждения. Харьков: Издательство Института прикладной психологии «Гуманитарный Центр», 2005. 632 с.

REFERENCES

- “Barometr riskov 2017 g. Doklad Allianz” [The risk barometer Report 2017 Allianz]. https://www.agcs.allianz.com/assets/PDFs/Reports/Allianz_Risk_Barometer_2017_EN.pdf
- Dialnist subiektiv velykoho, serednyoho, maloho ta mikro-pidpriemnytstva* [The activity of entities of large, medium, small and micro-enterprise]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky, 2016.
- Foks, Dzh. *Kak delat bolshie dengi v malom biznese* [How to make big money in small business]. Moscow: Alpina Publisher, 2014.
- Gerber, M. *Malyy biznes. Ot illyuziy k uspekhu* [Small business. From illusions to success]. Moscow: Olimp-Biznes, 2015.
- “Issledovaniya FERMA 2014 goda po Sravnitelnomu analizu. Risk Menedzhmenta. Otchet FERMA o Riskakh i Strakhovanii v Yevrope” [Research FERMA 2014 benchmarking. Risk Management. The FERMA report on Risks and Insurance in Europe]. <http://www.ferma.eu/app/uploads/2015/01/FERMA-European-Risk-and-Insurance-Report-Russian.pdf>
- Kaneman, D., Slovik, P., and Tverski, A. *Prinyatiye resheniy v neopredelennosti: pravila i predubezhdeniya* [Decision-making in uncertainty: rules and prejudices]. Kharkov: Izd-vo Instituta prikladnoy psikhologii «Gumanitarnyy Tsentr», 2005.
- “Maibutnie finansovykh tekhnolohii. Paradyhma zminy maloho i serednyoho biznesu. Doklad VEF. 2015” [The future of financial technology. Paradigm changes of small-and medium-sized businesses. The WEF report. 2015]. http://www.weforum.org/docs/IP/2015/FS/GAC15_The_Future_of_FinTech_Paradigm_Shift_Small_Business_Finance_report_2015.pdf
- “Riski i vozmozhnosti – upravleniye riskami v interesakh razvitiya. Doklad o mirovom razvitii 2014” [Risks and opportunity – managing risk for development. The world development report 2014]. http://journal.esco.co.ua/esco/2014_6_7/art70.pdf